

Atsargos leitenantas, būsimas Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-*Žvejys*

ANTANAS BALTŪSIS-*ŽVEJYS*

1915 04 08–1948 02 01

Antanas Baltūsis gimė 1915 m. balandžio 8 d. Vilkaviškio aps. Pilviškių vls. Gulbiniškių k. pasiturinčių ūkininkų Onos ir Antano Baltūsių šeimoje. Kartu augo sesuo Anelė, broliai Jonas, Jurgis, Feliksas ir Vincas. Pilviškiuose A. Baltūsis baigė pradžios mokyklą ir 3 gimnazijos klases Pilviškių vidurinėje mokykloje. Iki 8 klasės mokėsi Vilkaviškyje. 8 klasės ir brandos egzaminus išlaikė Šakių gimnazijoje. Nuo 1935 m. iki 1938 m. Vilkaviškio kunigų seminarijoje studijavo teologiją-filosofiją.

Nuo 1938 m. lapkričio 11 d. iki 1939 m. liepos 1 d. mokytojavo Vilkaviškio aps. Bartninkų vls. Rasių pradžios mokykloje. 1939 m. liepos 5 d. įstojo į Karo mokyklą ir tarnavo Pėstininkų karo mokyklos 26-ajame kavalerijos pulke. Mokyklą baigė 1940 m. spalio 2 d., Lietuvą jau okupavus Sovietų Sąjungai. Kaip ir visi šios XV laidos kariūnai aspirantai, gavo tik pažymą rusų kalba, kad baigė D.V.R.A. (Darbininkų ir valstiečių Raudonosios armijos) Pėstininkų karo mokyklą ir yra atsargos karininkas. Buvo gyvas, judrus, sportiškas ir gabus, gerai mokėjo vokiečių kalbą, silpniau – prancūzų. Nuo 1941 m. kovo 5 d. mokytojavo Vilkaviškio aps. Vištyčio pradžios mokykloje. Buvo vedęs. Žmona Anelė Tarnauskaitė.

Nacių okupacijos metais A. Baltūsis trumpą laiką ėjo Pilviškių vls. policijos nuovados viršininko pareigas. Tarnavo 252-ajame lietuvių policijos batalione, kuris 1942 m. gegužės 25 d. buvo pradėtas formuoti Kaune. Batalionas saugojo karinės ir ūkinės reikšmės objektus, sovietų karo belaisvius ir žydus, patruliavo miesto gatvėse ir vykdė besislapstančių karo belaisvių, žydų, sovietinių partizanų paieškos, konvojavimo ir transportavimo užduotis Kauno, Alytaus, Marijampolės, Panevėžio apskrityse ir Valkininkų valsčiuje. Nuo 1942 m. gegužės 20 iki birželio 20 d. jaun. ltn. A. Baltūsis su 36 kareiviais buvo išvykęs į Alytaus apskritį ieškoti sovietinių partizanų ir jų rėmėjų.

Tauro apygardos 1-osios mokomosios kuopos egzaminai. 1947 m. rugpjūčio mėn. Už stalo sėdi iš kairės: pirmas – Vytauto rinktinės vadas Vitalius Gavėnas-*Vampyras*, trečias – Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-*Žvejys*. *Iš Genocido aukų muziejaus fondų*

Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-*Žvejys* pasirašo įsakymą. 1947 m. *Iš Genocido aukų muziejaus fondų*

Vokiečių tvarkos policijos vado Lietuvoje 1943 m. kovo 19 d. įsakymu A. Baltūsiui buvo suteiktas policijos leitenanto laipsnis. Turimais duomenimis, A. Baltūsis iš pradžių buvo bataliono 2-osios kuopos būrio vadas, vėliau, maždaug 1943 m. balandžio mėn., buvo paskirtas bataliono 3-iosios kuopos vadu. Konkrečių duomenų apie A. Baltūsio tarnybą Lenkijoje, Liublino priemiestyje, veikusioje Maidaneko koncentracijos stovykloje nepavyko rasti. Žinoma, kad jis, eidamas būrio ir kuopos vado pareigas, privalėjo rūpintis savo pavaldinių skirstymu įvairioms sargybų tarnyboms. Maždaug 1943 m. lapkričio mėn. 252-ojo bataliono 3-ioji kuopa buvo perkelta į Lenkiją, Pulavų miesto apylinkes, kur jos kariai saugojo tiltus per Vyslą. 1944 m. sovietų kariuomenei priartėjus prie Vyslos, didžioji 252-ojo bataliono karių dalis pasitraukė į Vokietiją ir ten batalionas buvo išformuotas.

1944 m. A. Baltūsis grįžo į Lietuvą. „Jei visi išvažiuosime, kas Lietuvą gins?“ – atsakė paklaustas, kodėl grįžo.

Į partizaninio pasipriešinimo judėjimą A. Baltūsis įsitraukė 1945 m. pavasarį. Tų pačių metų lapkričio 20 d. jis tapo Tauro apygardos štabo Spaudos ir propagandos skyriaus viršininku bei apygardos laikraščio „Laisvės žvalgas“ vyriausiuoju redaktoriumi. 1946 m. birželio 1 d. buvo paskirtas apygardos štabo viršininku. A. Baltūsis buvo viena iškiliausių Lietuvos partizanų kovos sąjūdžio asmenybių. Ambicingas ir nepaprastai darbštus, gabus karo ir tiksliesiems mokslams, ryžtingas ir sumanus organizatorius.

1946 m. birželio 12 d. žuvus Tauro apygardos vadui Zigmui Drungai-*Mykolui Jonui*, A. Baltūsis-*Žvejys* liepos mėn. buvo paskirtas apygardos vadu. Jis iškart paskelbė, kad Laisvės kovotojų organizacija yra karinė organizacija: jai privaloma karinė drausmė, paklusnumas ir pagarba vadams, Lietuvos kariuomenės uniforma. Nustatė pareigų ženklus, suformavo apygardos teritorinę-administracinę struktūrą, Lietuvos kariuomenės štabų pavyzdžiu sutvarkė raštvedybą, išleido nurodymus rinkti partizanų kūrybą, slėpti ir išsaugoti archyvus, reikalavo iš dalinių tikslių ataskaitų, organizavo kursus puskarininkių ir viršilų laipsniams gauti, parengė kasdienines partizanų elgesio taisykles, įsteigė Karo lauko teismą. Siekė, kad būtų sudaryta centrinė (vyriausioji) Lietuvos partizanų vadovybė. Aktyviai kovojo prieš Lietuvos kolonizaciją ir žemės ūkio kolektyvizaciją.

Paaiškėjus, kad 1946 m. įkurtas Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdis (BDPS), vadovaujamas Juozo Markulio-Erelio, yra MGB rankose, A. Baltūsis ėmėsi kurti Vyriausiąją vadovybę iš ginkluotų partizanų vadų. Jis tapo Vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų štabo viršininku ir 1947 m. naujai sudaryto BDPS pirmininku. Į BDPS prezidiumą A. Baltūsis įtraukė legaliai gyvenančius antisovietinio pasipriešinimo dalyvius: Vincą Selioką-*Gintautą*, Edmundą Akelį-*Aklį*, Vincą Bazilevičių-*Taučių*, kun. Juozą Stankūną Stonį, poetą Antaną Miškinį-*Kauką*, solistą Antaną Kučingį-*Kalvaitį* ir kt. *Žvejys* siekė, kad BDPS prezidiumas ir politiškai atstovautų tautai, planavo, kad įkurtame centre dirbtų ir po du kiekvienos partizanų apygardos atstovus.

Ypač daug dėmesio A. Baltūsis skyrė ryšiams su Vakarais. 1947 m. suorganizavo net du žygius į Vakarus: gegužės mėn. – Juozo Albino Lukšos-*Skirmanto* ir Jurgio Krikščiūno-*Rimvydo* bei gruodžio 15 d. – J. A. Lukšos ir Kazimiero Pyplio-*Audronio*.

A. Baltūsio nuopelnus įvertino Lietuvos partizanai. 1950 m. birželio 1 d. jis buvo apdovanotas visų laipsnių Laisvės Kovos Kryžiais (su kardais), 1997 m. gruodžio 17 d. jam pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos Prezidento 2002 m. spalio 31 d. dekretu suteiktas pulkininko laipsnis (po mirties).

Paminklas Tauro apygardos partizanams, jų ryšininkams ir rėmėjams atminti. Bendras paminklo ir įrašo jame vaizdas. Marijampolės r. Marijampolės m. Vytauto parkas. Aut. skulptorius Alfonsas Ambraziūnas, architektas Arūnas Lukoševičius. Atidengtas 2003 m. lapkričio 21 d. R. Trimonienės nuotr., 2005 m

Parengė Rūta Trimonienė